

Vredesavond 17 september 1989. Schalkkerf

lezing: Genesis 19.

Gisteren werd de landelijke kerkedag in Utrecht gehouden. Ook veel mensen uit Haarlem en omgeving zijn er geweest. De dag was een hoogtepunt in het Conciliaire Proces. U weet het, de kerken zijn wereldwijd een proces aangegaan om gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping (deze drie thema's) tot het allerbelangrijkste voor onze toekomst aan te merken. Als het met deze zaken mis gaat, dan loopt onze planeet aarde gevaar. De kerkedag gisteren markeert de overgang van het jaar van bezinning naar het jaar van de verbreding. Zo'n soort dag hadden we ook op provinciaal nivo op 10 juni hier in Haarlem, in de Grote Kerk. Volgend jaar is er dan die wereldwijde bijeenkomst (convocatie) in Seoul. De thema's gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping zijn natuurlijk niet nieuw. Al vanaf haar prille bestaan, vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog, hamert de Wereldraad van Kerken op het belang van deze mondiale zaken, sindsdien zijn de kerken zich steeds meer politiek bewust geworden; uiteraard, want op elke bladzijde van de bijbel gaat het om gerechtigheid en jaloom, daarvoor is de bijbel juist geschreven, daarvoor heeft God een verbond met mensen gesloten, daarvoor hebben profeten en apostelen gepleit. De kerken zijn steeds meer gaan verstaan hoezeer de evangelische opdracht een zaak van belijden is. Geloven is niet iets wat je ook nog even doet, een soort prive-mening naast andere zaken. Nee, belijden wil zeggen: alles hangt hieraan, alles wat de gemeente en de gelovige doet en denkt m.b.t. deze drie grote thema's heeft onmiddellijk met het geloof te maken. Je hieraan onttrekken betekent je buiten de belijdenis van de kerk stellen. Wie hier scheidt tussen persoonlijk geloof en maatschappelijke inzet trekt het evangelie scheef.

[Dat is nogal wat dus zo'n conciliair proces. Denkt U maar aan een concilie in de r.k kerk: dat wat daar besloten wordt behoort voortaan tot de officiële leer van de kerk. Laten we hopen dat ook dit proces zo'n karakter krijgt. Geen stapels papier die in de burola belanden, niet alleen mooie woorden, maar woorden die dwingen tot daden. Dat kan alleen als de plaatselijke geloofsgemeenschappen aan de basis, o.a. wij hier vanmorgen, als wij dit proces DRAGEN.]

[Hier in Schalkwijk en in Haarlem zal zichtbaar moeten worden WAT conciliair proces voorstelt. Alles wat ver weg in grote conferenties gebeurt, ook gisteren in Utrecht heeft levenskans als wij hier de draad oppakken, als wij onze wijkgemeente en parochie organiseren rond deze centrale noties in de bijbel. Ik weet dat deze gemeente dat probeert, stapje voor stapje, van week tot week in de leer bij de schrift, in onderling gesprek, maar ook net als elders soms in fel debat, logisch, je moet toch met elkaar in de clinch gaan als er zulke belangrijke zaken op het spel staan.]

Deze vredesavond 1989 valt heel merkwaardig vlak na de kerkedag in Utrecht. De voorzitter van het IKV schrijft gisteren in het dagblad Trouw. 'Vrede is geen issue meer. De vredesactivisten lijken vermoeid en denken mede daarom al te graag dat het allemaal niet meer zo nodig is. Maar praten over vrede is ook als dat gebeurt in het kader van een conciliair proces, niet genoeg. De vredesweek 1989 heeft als thema: Tussen oorlog en Vrede. De keus daartussen lijkt gemakkelijk, maar heeft pas betekenis als die wordt voorzien van de nodige inzet.' (Ien van den Heuvel, Trouw van 16-9-1989) Laat ik maar concreet worden: het IKV hier in Haarlem heeft te weinig mensen die de groep echt stevig maken. Het Haarlems Vredesplatform, idem dito. Soms denk ik wel eens: gaat er niet teveel menselijke energie aan onze binnenkerkelijke toestanden verloren? Nu vandaag de dag is de milieu-thematiek IN, het lijkt wel of heel Nederland zich nu daarop stort. Alsof niet altijd, ook door de vredesbeweging is gezegd hoe nauw vrede en milieu samenhangen.

Waar wil ik nu heen met deze inleiding? Dat de christelijke gemeente zich niet van thema naar thema voortzeult. Als een windhaan de actualiteit omarmt. Zich massaal en oppervlakkig tot de vredesbeweging bekennt, het laat afweten, en daarna alles verwacht van de milieu- beweging, en dan weer denkt, de hoge heren in Den Haag zullen het wel uitzoeken. U merkt toch zelf, zo'n oppervlakkige inzet leidt tot niets omdat ze niet doordringt tot de wortels van goed en kwaad, tot het hart van de bijbel; bijvoorbeeld het bijbelverhaal van vanochtend. Dat leert ons, dat we op twee manieren naar onze samenleving kunnen kijken. Met de visie van Lot, en met het geloof van Abraham. We doen als Lot, of we handelen als Abraham. Dit aangrijpende verhaal tekent de grondstructuur van hoe wij mensen doen en laten en drukt ons met de neus op, HOE het komt dat we onze veiligheid bouwen op het hebben van kernwapens? HOE komt het dat 1/3 van de wereldbevolking alles heeft, terwijl de rest verkomert en verhongert? HOE komt het dat in die rijke samenleving nu ook weer een tweedeling ontstaat; 20 procent van de mensen in steeds grote wordende armoede, de rest krijgt het steeds beter. Waarom gaan wij mensen maar door met het uitdenken van allerlei troep waar we zelf in omkomen. HOE, WAAROM??

Genesis 19; Sodom wordt verwoest, van de aardbodem verdelgd. Zoals het in Sodom gaat moet het blijkbaar niet, dat loopt op niets, letterlijk op NIETS uit. HOE komt het dat het in Sodom op niets uitloopt, waarom? Waar wil de bijbelschrijver dat zijn lezer/es op let? Is er iets uit de leefwijze van deze sodomieten te verstaan waardoor wij ook nu nog aan het denken worden gezet?

Je zou toch denken, de mensen in dat eerste bijbelboek hebben iets geleerd van die grote vloed, de zondvloed, die grote wasbeurt van de aarde, waarna God toch weer opnieuw wilde beginnen. Maar ook na de vloed kun je blijkbaar nog steeds twee kanten op: of naar land waar het goed is, of opnieuw naar de 'verdoemenis'. Of jij mens maakt Gods schepping nog mooier dan die al is, creatief (=scheppend) en gebouwd op gerechtigheid; of, je steekt er een stokje voor waarbij je dan weer terecht komt bij

het 'woest en ledig' van voor de eerste scheppingsdag. Je zegt het maar jij mens, de keus is aan jou. Aan God zal het niet liggen. In zijn 'tora' d.i. 'weg ten leven' heeft God zijn ere- 'woord' gegeven en gehouden.

ABRAHAM en LOT. Al schrijvende dacht ik, tsonge, wat kleeft er veel van die lot aan ons; tsonge, wat is het moeilijk om iets van 'abraham' te realiseren.

Laten we die Lot eens dichterbij halen. Lot is het neefje van Abraham, zoon van zijn overleden broer Haran (Gen 11:31). Als Abraham geroepen wordt tot een nieuw bestaan en gevraagd wordt te breken met zijn 'heidense' verleden, en op weg te gaan naar 'beloofd land' neemt hij Lot mee. In het bijbelse geloofsverhaal zien we nu dat deze Lot als een soort tegenovergesteld figuur (kontrastrfiguur) met Abraham ten tonele wordt gevoerd.

Om het helemaal scherp te krijgen moeten we weten dat het in 'genesis' gaat om de wording van het volk Israel temidden van de volken. Dat wil zeggen, de God van de bijbel is er opuit om een geheel nieuwe manier van leven tot stand te brengen. Hij probeert dat uit met dat kleine volkje Israel. Als het daar lukt, als daar 'gezegende' mensen kunnen leven dan kan deze sjaloom van daaruit ook naar de omliggende volken. Israel als een soort proeftuin. Als ook alle anderen (tot ons vandaag de dag) zeggen: ja, zo moet het, zo doen we het, dan is Gods scheppingswerk ten einde gekomen. Maar u weet, er is nog een lange weg te gaan. Toen en nu.

Lot gaat met Abraham mee. Lot is nog een stukje oude wereld (dat noemt de bijbel 'heidendom') dat met Abraham meetrekt. En je vraagt je af, zal die combinatie lukken? Zal oud en nieuw zich samen verdragen, of moet het inderdaad helemaal nieuw?

Aangekomen in het land gaat het Abraham en Lot beiden voor de wind. Zo zelfs dat ze uit elkaar moeten vanwege hun vele bezit, hun herders krijgen ruzie, het gaat gewoon niet meer. Genesis 13 bericht hoe Abraham Lot de keuze welk e kant hij op wil. Lot grijpt wat hij grijpen kan, het allerbeste stuk land. Bovendien vestigt hij zich in een stad. 'Je als Lot willen vestigen in de stad heeft de klank van: jezelf opsluiten in je eigen kracht.' En als die stad dan ook nog sodom heet dan begint het 'gesodemieter' Voelt U hoe de bijbel deze twee typen laat kontrasteren? Want Abraham doet het tegenovergestelde. 'Hij gaat wonen in tenten. En hij bouwt geen stad van eigen eer en prestatie, maar hij bouwt een altaar voor de Heer.'

De een, Lot, heerst over de dingen, leeft diktatoriaal zonder met iemand rekening te houden; als ik het maar goed heb, wat kan jou het schelen, als we maar verdienen, morgen zien we wel verder, al dat gezeur over wapens, en de bomen zijn toch nog groen...!

De ander, Abraham, leeft uit respect, omdat het land gegeven is, omdat wij mensen schepsels van God zijn. Je kunt niet zomaar alles naar je hand zetten en de natuur uitbuiten. 'Land', dat is land van belofte, dat is de plaats (mokum) waar God met mensen een leefbare samenleving wil.

Pas op Lot, je mag dan een mannetjesputter zijn geworden, even lijkt het leuk om de baas te spelen, maar apartheid en rijkdom ten koste van alles en iedereen zal je opbreken. De ondergang van sodom is al voelbaar. Abraham pleit voor de ander, dat doet een gezegende: als er nou eens veertig zijn die goed doen, nee dertig, twintig, tien dan. Ja, zelfs bij tien mag de stad behouden worden. Er hoeven er maar een paar te zijn waarin de toekomst van vrede zichtbaar moet blijven, een handjevol die volhouden, die zich niet bij de wapen-feiten van zo-het- is-zo-zal-het-blijven neerleggen. Maar zelfs tien van deze rechtvaardigen is aan sodom niet voorbehouden. Abraham heeft zijn best gedaan, nu is het de beurt aan de engelen, Gods boodschappers in de taal van de bijbel. God komt zelf tussenbeide als er 's avonds twee mannen sodom binnenlopen. Lot ontvangt hen gastvrij. Je merkt, aan Lot zit nog iets van Abraham, hij ontvangt de vreedelingen gastvrij. Een oosters goed, maar dat wordt zelfs door de sodomieten verkracht. Letterlijk, want zij willen die beide mannen te lijf, ook sexueel. Lot krijgt nauwelijks kans om hen te beschermen. Lot gaat zelfs zo ver om dan maar zijn dochters aan te bieden. Een zeer vrouwvijandige tekst dat vers 8, waarmee veel kwaad is aangedaan aan vrouwen. Feministische theologie helpt ons om deze teksten recht te verstaan, en te verbeteren. T.a.v. vers 5 moet ik even een zijspoorje op in mijn betoog. Want, er zijn mensen, ook in de kerken die de tekst genesis 19:5 gebruiken om homosexualiteit te veroordelen. Ik kan daar nu nietal te ver op ingaan. In de werkgroep kerk en homosexualiteit van het SBP praten we over deze zaken, en ook wijkgemeente Centrum is erg bezig met dit thema vanwege de aanvraag van een inzegening voor een homoseksuele relatievorm. Laat ik er dit van zeggen: in deze tekst, waarvandaan de term 'sodomie' komt, gaat het niet over homosexualiteit. 'Het gaat in dit hoofdstuk niet om een bepaalde relatie, het gaat er om dat er helemaal geen sprake is van een echte menselijke relatie. Er is alleen maar geweld van een massa die in totale verblinding het recht van de gemeenschap vertrapt.' Sodom is een karikatuur van menselijk leven. Sodom zal dan ook vergaan omdat zo'n leefwijze geen toekomst heeft.

'Waar geen echte menselijke gemeenschap is, daar wordt de aarde een rokende smeltoven....Waar de mens ontspoot, daar heeft de aarde pijn.' Als de dollar belangrijker is dan de mens, waar de chemie- fabrieken moeten doordraaien met gif te produceren, waar de kernwapenwedloop nu, om ons om de tuin te leiden, 'modernisering' heet, daar kan het niet goed gaan. Als jullie niet ophouden met jullie 'sodomie' dan eindigt het in chaos; dat bedenkt je niet, dat zie je: de gapende wonden van twee oorlogen; Auschwitz, Hiroshima. Hoe wil je verder mens, nog meer van die wonden?

O, wie diep in het eigen hart kijkt; wat lijken we toch veel op Lot, wat hebben we het moeilijk met Abraham. Zo gehecht aan ons bezit, zo verknocht aan huis en haard, zo trots op hetgeen onze handen tot stand hebben gebracht. We willen wel, maar we bungelen heen en weer tussen sodom en abraham. Lot moet letterlijk meegesleept worden, losgescheurd van hebben en houden. De twee gasten moeten hem dwingen om mee te gaan buiten de stad. Daarna maakt God er een eind aan.

[Nu moet u niet zeggen: goh wat zielig voor al die mensen in sodom, wat wreed van God, nee, bijbelverhalen zijn tendens-verhalen, zeg maar verhalen-met-een-boodschap. Ik moet het nog anders zeggen, anders wordt het zo ethisch. Ik bedoel, het gaat er niet alleen om dat u en mij een richting wordt gewezen of een spiegel wordt voorgehouden, maar dat die richting ook concreet gegaan wordt in mensen van vlees en bloed. God grijpt mensen in de kraag en zegt: broeder, zuster, jou moet ik hebben; jou hier vanmorgen, wil jij met Mij meedoen. Niet een mooi idee dat je wel aantrekkelijk lijkt, nee, kom op, stap in, ga nu eindelijk eens mee met Abraham. Je merkt

onderweg wel hoe het zal je vergaan, gelukkig zie je onderweg dat er nog tientallen, honderdtallen gaan, je bent niet alleen, twee of drie is al voldoende soms. Je zult het niet gemakkelijk hebben, ze zullen zeggen dat je gek bent om nog te geloven, maar IK beloof je dat....er straks zoveel zullen meedoen als zand aan de zee en sterren aan de hemel. Een verhaal als een visioen. Van dat visioen leeft de gemeente, U en ik hier vanmorgen op deze vredesavond.

'Er bestaat een joodse legende waarin een getal van rechtvaardigen genoemd wordt. Een rechtvaardige is een mens over wie de geest van gerechtigheid vaardig is geworden, een die reisvaardig is, bereid de lange weg te gaan; een die beproefd en gelouterd is tot die onbaatzuchtige vervulling van de zin van het menselijk bestaan. Er zijn in deze wereld, zegt de legende, ze en dertig verborgen rechtvaardigen. Zij dragen de wereld. Omwille van hen wordt de wereld gered. Voor Jezus van Nazareth was iedere mens bestemd om een van de zes en dertig te zijn.' (Oosterhuis, Mensen voor dag en dauw, blz 188)

Laten wij heen gaan in vrede, in het geloof dat ook om ons hier vanochtend de wereld wordt gered en onze ziel bevrijd.

-over 'sodomie' in genesis 19: Reeling Brouwer/Hirs, De verlossing van ons lichaam, blz 47 e.v.

-over Lot, '21 oefeningen in het leerhuis, KRO-bundel.

en

Bouhuijs/Deurloo, Dichter bij Genesis.